

УДК 821.161.2-3.091

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/57-2-23>

Марія КОНОВАЛОВА,

orcid.org/0000-0002-2451-0676

кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри української філології

Маріупольського державного університету
(Київ, Україна) *beregivska.konovalova@gmail.com*

Ольга ЛЕВАШОВА,

orcid.org/0000-0002-3752-4962

магістрант кафедри української філології

Маріупольського державного університету
(Київ, Україна) *olyalevashova201417@gmail.com*

ТОПОС ЛЬВОВА В ХУДОЖНЬО-ЕСЕЇСТИЧНОМУ ДИСКУРСІ ІВАНА ФРАНКА ТА ЮРІЯ АНДРУХОВИЧА

У статті здійснено порівняльний аналіз просторової категорії топосу Львова в авторських візіях І. Франка та Ю. Андруховича. Репрезентанти міста представлені різними епохами і характерологічно-індивідуалізованими парадигмами творчого методу, міський контекст окреслено з позицій хронологічно й світоглядно віддалених авторів. Виявлено розбіжності у способах демонстрації міста. У великій прозі Івана Франка концепт «Львів» реалізовано через принцип «тут і зараз», де ілюструється сучасний осередок міського буття, тоді як постмодерний есеїст для створення образу міста вдається до художньої стратегії часового взаємозв'язку. Віднайдені константні характеристики Львова, що зазнали перцептивного вияву у варіаціях міського тексту прозаїків.

Урбаністичний простір розглянуто як живий організм, що має безліч облич. Висвітлено манеру письменників львовознавців створення комбінованої топографічної площини літературної дійсності, що являє собою єдність елемента достовірності, автобіографічного фактажу й компонента художньої уяви автора. Проведено аналіз дескрипції міської географії, фокусу на окремих львівських ідентифікантах, визначено їх позиційну роль у тексті. Топос Львова представлений прозаїками через локаційні атрибути, яким відведено паритетне місце серед дійових осіб твору. Огляд локацій (в'язниці, цвинтаря, вулично-дорожньої мережі, зокрема перехрестя) у межах урбаністичного буття львів'ян здійснено шляхом осмислення імпліцитного метафоризованого смислового навантаження, що слугує ключем для прочитання текстів. Охарактеризовано об'єкти міського простору як локуси-комуніканти, що взаємодіють із персонажами, моделюють їхню поведінку. Виокремлено у концептуалізації модусу міста в інтерпретаціях І. Франка та Ю. Андруховича атрибутивну візуалізовану складову та структурний рівень ментального чинника міської організації Львова. Представлення міста зорієнтовано на впровадження української культури до контексту європейського простору.

Ключові слова: урбаністичний простір, топос Львова, модерністські романи, постмодерна есеїстика, психологізація, автобіографізм, європейський контекст.

Mariia KONOVALOVA,

orcid.org/0000-0002-2451-0676

Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Ukrainian Philology
Mariupol State University

(Kyiv, Ukraine) *beregivska.konovalova@gmail.com*

Olha LEVASHOVA,

orcid.org/0000-0002-3752-4962

Master's degree at the Department of Ukrainian Philology
Mariupol State University
(Kyiv, Ukraine) *olyalevashova201417@gmail.com*

LIVIV TOPOS IN THE ARTISTICALLY ESSAYISTIC DISCOURSE OF IVAN FRANKO AND YURI ANDRUKHOVYCH

The comparative analysis of Lviv topos spatial category in author vision of Ivan Franko and Yurii Andrukhovych is made in the article. City representatives are illustrated with a help of different epochs and characterologically-individualised

creative method paradigms, the urban context is outlined from chronological and worldview remote authors' positions. The divergence in the ways of city demonstration were revealed. In the great prose of Ivan Franko, «Lviv» concept is implemented through the «here and now» principle, where the modern centre of urban existence is illustrated, while the postmodern essayist uses the artistic strategy of temporal interconnection to create an image of the city. Constant characteristics of Lviv, which were perceptually manifested in urban text variations of prose writers, were found.

Urban space is considered as a living organism that has countless faces. The manner of Lviv-expert writers in creating a combined topographical plane of literary reality, which represents the unity of element authenticity, autobiographical facts and author's imagination component, is highlighted in the article. An analysis of urban geography description, focus on individual Lviv identifiers was performed and their positional role in the text was determined. The overview of places in Lviv is done by interpreting the metaphor of the author, which became the key to understanding the veiled textual meaning. The locations review (for example prison, cemetery, street and road network, crossroads in particular,) within the urban life of Lviv residents was carried out by understanding the implicit metaphorical semantic load, which serves as a key for reading the texts. The objects of the urban space are characterised as communicating loci that interact with the characters and simulate their behaviour. The attributive visualised component, the structural level of the mental factor of the urban Lviv organisation are singled out in the conceptualization of city mode in the interpretations of Ivan Franko and Yurii Andrukhovych. The city presentation is focused on the implementation of Ukrainian culture to the context of the European space.

Key words: *urban space, topos of Lviv, modernist novels, postmodern essayist, psychologization, autobiography, European context.*

Постановка проблеми. Історичне минуле України, її постійний колоніальний статус, стан залежності спричинили в свідомості української людини особливе ставлення до міського простору. Тривалий час він сприймався як ворожа неприродна і навіть згубна стихія. Сприйняття міста, адаптація людини в його просторі приходять в літературу на початку ХХ ст. з творчістю І. Франка. Місто у модерністських текстах письменника стає своєрідним «... символом певного типу свідомості як автора, так і його героя» (Павличко, 1997: 206). Митець розглядає бінарну природу урбаністичної сфери. «Амбівалентний характер міста у творчості І. Франка прокладає шлях до його нового, модерністського потрактування» (Семіх, 2017: 182). Та найбільш повно творча рецепція міського простору актуалізувалася в постмодерністських текстах межі ХХ – ХХІ століть. Мандруючи урбаністичними хронотопами знайомих вулиць і перехресть, сучасні письменники творять розлогий топос міст України. Найяскравішим представником письменника-урбаніста, «людини асфальту» є Ю. Андрухович. В «Апології блазенади» митець стверджує: «Ми урбаністичні. Вважаємо, що Україна мусить завоювати свої власні міста. Будь-яке хуторянство пахне резервацією. Місто – це комплекс, історико-культурна товща, це друга природа, це легенди і міфи, це сюжети з подвигами і розлуками...» (Андрухович, 2007: 24). Об'єднувальним чинником урбаністичного простору в текстах І. Франка та Ю. Андруховича є топос Львова. Різні за жанрово-стильовими особливостями й написані у часовому проміжку в ціле століття тексти митців позиціонують «львівський» простір як множинність імпліцитних значень. Місто функціонує в них не просто як тло, декорація перебігу подій, а виступає у подоби

повноцінного героя, стає «живим організмом», що «дихає» в унісон із дійовими персонажами. Дослідження питання міського простору у варіаціях письменників різних епох розвиває урбаністичний дискурс в історичному обрамленні, дає можливість досягнути буттєвий досвід минулих поколінь для ефективного продукування теперішнього й визначення курсу на майбутнє.

Аналіз досліджень. Вивченню характерологічності урбаністської теми у вітчизняній літературі присвятили свої праці В. Агеєва, С. Павличко, В. Фоменко, Т. Возняк, І. Куриленко, К. Семіх, Л. Лавринович, О. Бровко, О. Когут, О. Харлан, Р. Мариняк, С. Маринкевич, С. Нечипоренко; студіюванням образу міського простору в художньому світі І. Франка займалися А. Брагінець, А. Нечипорук, І. Вовчук, Н. Жук, Н. Калениченко, Р. Чопик, Н. Тодчук; концепт «місто» в інтерпретаціях Ю. Андруховича піддавали критичній оцінці А. Пройдаков, Н. Опришко Н. Філошенко, Н. Хомеча, О. Севрук та інші.

Метою статті є аналіз художньо-есеїстичного потрактування міського простору Львова І. Франка та Ю. Андруховича крізь призму категорій пам'яті, минулого і сучасного на матеріалі творів «Для домашнього огнища», «Лель і Полель» та «Лексикон інтимних міст», «Мала інтимна урбаністика».

Виклад основного матеріалу. Мотив подорожі, представлений через спогади Ю. Андруховича, вибудовує урбаністичний сюжет «Лексикона...». «Львів був першим у світі містом, куди я одного разу подався з дому» (Андрухович, 2007: 8), «Тільки до Львова», – така була моя відповідь на запитання, куди я подамся вчитися після школи» (Андрухович, 2016: 242). Сучасний письменник, як і його попередник І. Франко, здобував

освіту у Львові. Там обидва митці провели «львівську юність». Зрештою, Іван Франко прожив у Львові сорок років, а письменник-постмодерніст хоч і не живе в місті своєї юності, проте постійно з ним на зв'язку, що підтверджує заголовок есею зі збірки «Лексикон інтимних міст» – «Львів, завжди». Отже, у творчих рецепціях двох митців давнє місто Лева стало точкою відліку дорослого життя, сповненого романтичних ідей, шукань. У середовищі львівського буття відбувалося становлення їх як свідомих особистостей, як письменників та активних культурних діячів.

Образ Львова в Ю. Андруховича постає в найрізноманітніших іпостасях: «Місто-порт», «Місто-перехрестя», «Місто-цирк», «Місто-дурисвіт», «Місто-кат», «Місто-жертва», «Місто-патріот», «Місто-дисидент», «Місто-цвинтар», «Місто-симулякр», «Місто-фантазм». «... Я впевнений – з нього завжди можна зробити багато романів. Львів романний [...] як охопити всі можливі значення цього міста зі змінними властивостями? Я навімання перебираю їх по одному, розуміючи, що ніколи не вичерпаю» (Андрухович, 2016: 242), – розмірковує митець у своїх есеїстичних нотатках. Майстерно продемонструвати багатогранний, багатоголосий світ Львова вдалося І. Франку у поліфонічних романах «Лель і Полель», «Для домашнього огнища». Н. Тодчук зазначає, що у творах письменника «простір міста зображується як універсум, здатний вмістити на обмеженому локальному просторі всезагальність буття» (Тодчук, 2001: 61).

Велику прозу І. Франка й есеї Ю. Андруховича споріднює елемент достовірної складової текстів. На основі реальних подій базується історія пані Ангарович («Для домашнього огнища»). «Франко взяв фабулу своєї повісті з дійсності – з процесу, що був у Львові кілька років тому. Через це саме відпадає питання про можливість, правдоподібність подій, описаних ним» (Грушевський, 2008: 261) – зазначає М. Грушевський. Сам митець каже: «Сідаючи писати роман, я мав на думці змалювати деякі факти і моменти життя, котрі я бачив або чув, або по найбільшій часті сам пережив» (Франко, 1986: 187). Працюючи репортером у провідному часописі Галичини «Діло» й польськокомовній газеті «Kurjer Lwowski», автор спостерігав за гучним судовим процесом 1883 року над Антоніною Вайс, що тримала приватний будинок розпусти. Один із мотивів, що спонукав жінку на такі аморальні дії, підсудна окреслила так: «Для домашнього огнища». Згодом ці слова стали заголовком роману.

Про ще одну скандальну кримінальну справу І. Шефферштейна 1892 року, що стала поштовхом

для художнього письменницького осмислення, відомо з Франкових листів до варшавського видавця Яна Карловича: «... я написав повість. Гло її – недавні події в Галичині, а саме – скандальний факт продажу дівчат до закордонних публічних домів і отой також скандальний процес, який відбувся кілька років тому над п. Вайс, що під вивіскою пансіонату тримала публічний дім для золотої молоді – цивільної та військової» (Франко, 1986: 369). Принагідно зазначити, що для наочності й підкріплення достовірності своєї оповіді Ю. Андрухович також звертається до публікацій, які безпосередньо стосувалися львівської дійсності, це зокрема розвідки А. Козицького й С. Білостоцького 2001 року «Кримінальний світ старого Львова», публікація О. Кушця та В. Сагайдака 2001 року «Смертник не знав дня страти».

Свої спостереження та погляди щодо проблем суспільно-політичного й культурно-духовного становища сучасного йому Львова І. Франко ілюструє й у творі «Лель і Полель»: «Штука вийшла доволі обширна [...] (сцени з львівського життя газетярського, розправа судова, сцени з тюрми, сцени з життя уличних дітей, з бомбардування Львова в р. 1848 і т. д.)» (Франко, 1986: 132). В листі до М. Драгоманова письменник пише про власні твори: «Майже всі вони показують дійсних людей, котрих колись знав, дійсні факти, на котрі я дивився або про котрі чув від свідків, малюють крайобрази тих закутків нашого краю, котрі я, як то кажуть, переміряв власними ногами. В такім розумінню, всі вони – частки моєї автобіографії» (Франко, 1986: 251-252).

«Лексикон інтимних міст», й «Мала інтимна урбаністика» Ю. Андруховича аналогічним чином мають автобіографічний стрижень, вміщують фрагменти реальних подій, які відбувалися із наратором. Розповідаючи про своє життя, автор подає й сторінки життєпису міста, його мешканців. Та на відміну від свого попередника, есеїст приділяє більше уваги висвітленню фактичних відомостей минулого, які перебувають в органічному синтезі з описом сьогодення. Переплетіння минулого і теперішнього створюють синергічний ефект: звертаючись до ретроспекцій, прозаїк аналізує помилки й здобутки львів'ян, розкриває актуальні сучасні проблеми міста. З оповіді Андруховича дізнаємося про епізоди львівського буття різних епох, слідкуємо за еволюцією міста, його багаточисельними модифікаціями, етапами його екзистенційних поневірянь, кожний з яких залишив свій відбиток в історії Львова. Автор підкреслює роль міста у торговельній сфері усього давнього світу: «Перелік давніх торговельних

шляхів, що в той чи інший спосіб дотикали Львова, не вмістився б на сторінках цієї книжки. [...] Місто розташували настільки бездоганно, що ані валки з Британії до Персії, ані валки з Кореї до Португалії не могли його оминати. Дістатися з Москви до Риму, як і з Амстердаму до Бомбея, можна було тільки через нього» (Андрухович, 2016: 245). Постає й місто XVI ст.: історія страти Івана Підкови 1578 року; заворушення першої половини XX ст., коли «... Львів є війною всіх з усіма і проти всіх» (Андрухович, 2016: 256), тобто про періоди етнічних чисток, що масово проводилися у львівському міському осередку. Розмірковує Андрухович над підсумками Другої світової війни: «Я досі не нагішуся з того приводу, що 1944 року англійці не виторгували його у Сталіна для поляків. Якби їм це вдалося, то Львів був би за кордоном, і – геть усі мої надії» (Андрухович, 2016: 242); підіймає завесу над станом міста повоєнного «eCeCeCePy», коли «... Львів і в ньому Бригідки були єдиним на Західній Україні центром виконання смертних вироків» (Андрухович, 2016: 254), «...коли 1971 року на Янівському цвинтарі бульдозерами рівняли із землею могили стрільців, у спецорганах готувалися повальні арешти, обшуки, процеси, кампанії...» (Андрухович, 2016: 258), з великою гордістю звіряє історію часів дисидентської активності львів'ян. Отже, автор ставить собі за мету нагадати читачеві про ті історичні події, які «... не вбивши Львова, зробили його сильнішим» (Андрухович, 2016: 258).

Окремі фрагменти, неначе пазл, письменник збирає в цілісну картину самобутнього сучасного міста – «... найбільшої аномалії, що звалася Львовом» (Андрухович, 2016: 247), який манить своїм колоритом, неоднорідністю й багатопластовістю: «Місто Львів не просто притягальне – воно усмоктувальне» (Андрухович, 2016: 245). «Я навіть не уявляю, що діялося б, якби Львів міг приваблювати чимось більшим, ніж він має в собі» (Андрухович, 2016: 249), – підсумовує Ю. Андрухович.

Інсценувати реальне тло оповіді у художніх описах обом письменникам вдалося за допомогою відтворення міської географії. Вони водять читача львівськими вулицями, зображують конкретні львівські топоси. З цього приводу М. Грушевський у рецензії на роман «Для домашнього огнища» зауважує: «... кілька раз повторена автором манера вичисляти докладно ulicі, котрими переходить його герой, робить неприємне враження – надужитого протоколізму» (Грушевський, 2008: 265). Розмірковуючи й моралізуючи, пан Ангарович блукає містом, у цей час І. Франко

скрупульозно фіксує всі локації, через які проходить шлях героя: «Прийшов на Бернардинський плац, звернув на вулицю Галицьку, відси вийшов на ринок, відси на Трибунальську і поперед головний одвах вийшов на вулицю Кароля Людвіка. [...] Вулицею Кароля Людвіка звернув на плац Мар'яцький, відси на Академічну...» (Франко, 1979: 68), «З вулиці Федра вийшов на Баторія, відси на Кам'яну, даліше на Панську, та тут звернув і пішов сею вулицею в напрямі до Зеленої, ..., завернув на вулицю Заблікевича» (Франко, 1979: 78). Літературними шляхами Львова крокуємо й за братами Калиновичами. У «Лелі і Полелі» автор згадує площу Галицьку, вулицю Голубину, Гончарську (нині вулиця Князя Романа), де була розташована грайзлерня пані Войцехової, героїв своїх оселяє на вулиці Панській (нині частина вулиці Івана Франка): «Було це восени 1847 року. Брати Калиновичі займали гарну квартиру на вулиці Панській...» (Франко, 1979: 335).

У «Лексиконі...» Ю. Андрухович також послуговується старими найменуваннями львівських вулиць: «...ми кружляли ... уздовж давньої вулиці На Рурах...» (Андрухович, 2016: 244) (нині має назву «Левицького»), згадує автор й вулицю Рибну, Чорноморську, Городоцьку, Пекарську, площу Ринок, Старий Ринок.

Львівські локації в зображеннях митців виконують не лише функцію декорацій, місця перебігу подій: «... ми розглядаємо міський простір не як фон, а як рівноправний із образами людей персонаж. Його значення є настільки великим, що дозволяє говорити про коригування моделі поведінки живих – предметами, символічною аурую полісу» (Матвеева, 2016: 77), – наголошує Т. Матвеева, аналізуючи польські романи І. Франка. Його описи урбаністичного осередку супроводжуються психологічним станом героя, віддзеркалюють його душевні настрої та увиразнюють психічну організацію. Пускаючись у довгі кружляння дорогами Львова, іноді зовсім безцільними й некерованими, Антон Ангарович перебуває у стані психологічного надриву, і той «надужитий протоколізм», безкінечне перераховування найменувань вулиць, підкреслює нервові напруження, кожна наступна назва, неначе відтягує пружину, чим спричиняє передчуття тривожного очікування неминучого трагічного фіналу. Блукання пана Ангаровича символізують бажання втекти кудись від нав'язливих думок, прагнення віднайти відповіді на питання, що ятратять душу, відшукати вирішення проблеми, однак вони приводять його до перехрестя. Герой зупиняється на роздоріжжі вагав: віддатися почуттям серця чи дослухатися

до голосу розуму, врятувати кохання чи керуватися мораллю.

Підтвердження вагомої ролі вуличної атмосфери міста у проектуванні емоційного стану людини простежується в романі «Лель і Полель». Безутішний Начко, розпустивши всю команду «Гінця» і закривши своє видання, зачинає двері редакції та потрапляє на вулицю, де йому здається, що весь світ налаштований проти нього: «Вулична курава, яку підняв туманом проїждяючий фіакр, біла йому в обличчя, мов град каміння. Хтось із перехожих штовхнув його ліктем, а Начкові здалося, що якийсь венеціанський браво ударив його в бік вістрями стилета. [...] ... а від бальзамного весняного повітря йому ставало душно, аж холодний піт виступав на лобі» (Франко, 1979: 449). Діяльність юнака залишилася невизнаною, справа його життя зазнала краху, і тепер «Начко йшов по вулиці ... немовби він стояв під стовпом на позорищі, а всі очі були звернені на нього, і з усіх уст ... мали посипатися на нього злослів'я і прокльони» (Франко, 1979: 449).

В Андруховичевому відтворенні окремі львівські локуси конструюють різні обличчя міста, займають провідні позиції героїв твору. Сам автор наголошує на тому, що вони, подібно до живих істот, мають імена: «Їхні імена – Тюрма на Лонцького, Бригідки, Шталаг 328 – Цитадель, Янівський концтабір, гетто, Лисинецький ліс» (Андрухович, 2016: 257). Так, «Місто-цвинтар», «місто-жертву» представляють Янівський та Личаківський цвинтарі. Згадуючи на сторінках есею Янівське кладовище, прозаїк пише про «... минуле, що живіше за теперішнє...» (Андрухович, 2016: 260). У компанії товаришів герой шукає могилу Антонича: «Це була потреба ініціації. Ми шукали свого містичного сенсу [...] ми того дня не знайшли, а знайшлися» (Андрухович, 2016: 260). Личаківський цвинтар, за словами наратора, «місто у місті» і «лише воно тримає на собі весь тягар буття Львовом» (Андрухович, 2016: 260). Ці слова стають відголоском трагічної історії пана Ангаровича, адже символічне смислове навантаження вміщує образ Личаківського цвинтаря й у романі «Для домашнього огнища». Вирушаючи з дому на дуель із Редліхом, Антон Ангарович крокує містом, де «... непринадна перспектива довгої, майже пустої вулиці, що кінчилася кладовищем, ... втоптувала його чимраз у чорнішу меланхолію» (Андрухович, 2016: 64). Мотив дороги, що закінчується цвинтарем, використано автором небезпідставно, він складає екзистенційну метафоризовану підтекстову основу. «Ця картина є ніби передбаченням трагіч-

ного фіналу повісті» (Горанська, 2014: 3), – підкреслює Т. Горанська.

Письменники-обсерватори порушують тему кримінального світу урбаністичного львівського середовища. «Львів поза будь-яким сумнівом є містом із власним кримінальним обличчям» (Андрухович, 2016: 249), – читаємо на сторінках «Лексикона...». Історія родини у творі «Для домашнього огнища» та есей «Львів, завжди» є спільним взаємодоповненням і взаємо поясненням порушеної проблеми, становлять змістовий причиниво-наслідковий зв'язок. І. Франко конкретним прикладом морального зламу Анелі Ангарович, що призвів до її співпраці із торговцями «живого товару», показує життя злочинного осередку Львова. В оповідці «Місто-дурисвіт», розмірковуючи, Ю. Андрухович, неначе дає ключ для розуміння мотивів, що штовхнули жінку на аморальний злочин: «Львів і гроші – вічна тема. [...] Культ грошей і бідність є дуже небажаним поєднанням. Саме через нього у Львові змістився фокус цінностей...» (Андрухович, 2016: 248). Читаємо далі: «Гроші йдуть назирці за спокусами. Якщо місто наповнюється спокусами, то в нього входять гроші. Що більше спокус – шинків, борделів, ... то більше грошей. [...] Спокуси породжують гроші, а гроші спокуси» (Андрухович, 2016: 248). Героїня І.Франка Анеля, для якої злидні були страшнішими за смерть, мати, яка мала забезпечити своїх дітей, стає частиною механізму «брудної» торгівлі, вона забезпечує потребу суспільства у насолоді, за яку воно ладно платити будь-які гроші. У фіналі свою смерть жінка розглядає як «... протест проти байдужих обивателів, ... , які дозволяли існувати цій справі вербування дівчат, адже не могли відмовити собі брати участь у забороненій насолоді» (Нестелеєв, Сьоміна, 2016: 303).

Ще одну подобу неосяжного міста виокремлює письменник-постмодерніст й окреслює її як «місто-кат». За словами автора, у свідомості людської спільноти будь-яка криміногенність усувається шляхом репресій та фізичного насильства, виконавцем якого виступає кат. Розпочинається ця історія стратою Івана Підкови, коли Площа Ринок була «... переповнена охочим до ... видовиськ людям». Публіки для подібних дійств у місті вистачало завжди. Підтвердженням цього є опис зали суду в романі «Лель і Полель», де товчється люд, що радий був не пропустити «... останньої, найцікавішої, сцени драми...» (Франко, 1979: 410), щоб потім докладніше переповісти своїм менш щасливим, проте не менш цікавим товаришам усі деталі винесення судового вироку.

«Найуспішніші львівські кати – це так звані кати-демонстратори (у примітці подано авторське роз'яснення, що слово «де-монстрація» означає звільнення від монстра, тобто це метафоричне звільнення душі злочинця від чудовиська, дійсного чи уявного). Відходячи на заслужений спочинок, вони любили похизуватися: «Ці руки нікого не кривдили!»» (Андрухович, 2016: 253). Саме такою була філософія катів повоєнного «еСеСеСеРу», часу виконання смертних вироків у Львівському слідчому ізоляторі, у «легендарно-горезвісних Бригідках». Хоча професія ката вже давно була скасована, але якщо «... усунути слово «кат» і замінити його «виконавцем», суть покликання не зміниться» (Андрухович, 2016: 254). Проміжну часову віху панування львівських катів-виконавців між роками Івана Підкови й радянських часів зображує І. Франко у другій половині XIX ст., в епосі братів Калиновичів, коли чоловіки, жінки і навіть діти на лаві підсудних становлять «... для міських жителів щоденне явище...» (Франко, 1979: 411).

Цікавим є той факт, що і Франко, і Андрухович подають тюремний досвід своїх героїв-патріотів, борців за справедливість, за перемогу над владною машиною як необхідний обряд ініціації. З цього приводу слушно зауважує О. Войтків, розглядаючи роман «Лель і Полель»: «В'язниця, до якої потрапили дев'ятирічні хлопці, стала для них не просто покаранням за шибеницьке життя, за спокуси, а символічним входом у дорослий світ, посвятою до боротьби за справедливість і рівність у суспільстві» (Андрухович, 2016: 116). Таких львів'ян-посвященців змальовує Ю. Андрухович в оповідці «Місто-дисидент». Звичайно, що явище дисидентського руху не було виключно львівським, проте наратор акцентує, що «... тільки у Львові ці окремі людські одиниці, випробувані ... зонами, ... в'язні-авторитети змогли вивести за собою на площі і вулиці сотні тисяч прихильників» (Андрухович, 2016: 259). Прагнення львів'ян протистояти авторитарному режиму незламною волею, бажанням свободи, вірою, діями й словом було жорстоко покарано шляхом репресій, терору, тюремних тортур і навіть смертю. Проте були такі, що, пройшовши усі випробування фізичного й морального насильства, змогли вистояти, саме вони й ставали народними натхненниками, провідниками у світ вільної і незалежної України. Ці люди розуміли, що «... кращі часи самі собою не настають – їх слід викликати і накликати, причому не тільки інакомисленням, але й інакомовленням. Іноді – інакокрічанням» (Андрухович, 2016: 259). Ці рядки із «Лексикона...» лунають як життєве кредо Владка і Начка Калиновичів.

«Львів – це перехрестя мов, релігій, етносів. Це нашарування культур [...]. Головна історична драма, яка пронизує Львів упродовж століть – це боротьба за «національну приналежність», головним чином польсько-українська» (Андрухович, 2016: 256-257), – читаємо в Ю. Андруховича. Це українсько-польське питання гостро постає у творчості І. Франка, зокрема у його польських романах. Особливо гучно лунають авторські сентенції щодо порозуміння та протистояння двох націй у життєписі «Леля і Полеля». Твір, як і оповідь «Для домашнього огнища», було попередньо написано польською мовою, і призначався він для польської читацької публіки, щоб донести свої думки до ширшого кола аудиторії й звернути увагу поляків на пригноблене становище українського люду. Письменницька заглибленість у польську проблематику зумовлена тим, що «усе життя він провів у гравітаційному полі галицького суспільства, де перетиналися та взаємозбагачувалися українська, польська, єврейська та інші культури» (Войтків, 2018: 85-86). Це спричинило Франкову зацікавленість питаннями міжнаціональних взаємовідносин та етнічної самосвідомості й самоідентифікації.

Франкові сили були спрямовані на налагодження міжнаціональних стосунків мешканців Львова, їх поліетнічного взаємозбагачення, співіснування й взаємопідтримки; він не заперечував, що «... у багатьох питаннях варто орієнтуватися на польський досвід, адже саме Польща першою зазнавала західних впливів, адаптувала їх до своїх реалій. Відтак, вже через нашого сусіда проходив місток із заходу Європи до української культури та історії» (Войтків, 2018: 100). Саме тому брати Калиновичі є обізнаними у польській літературі, саме тому вони звертаються за підтримкою до мислячого польського суспільства.

Думку про те, що Львів є своєрідним «містком», що споріднює, консолідує Україну з Європою, розвиває в есістичних записах і Ю. Андрухович. Сконструйований образ міста він потрактовує через корелятивну модель «Україна – Європа». Досліджуючи збірку «Лексикон...», П. Гуца робить висновок, що головна ідея твору зосереджена на входженні України у контекст європейського простору, а «... наскрізним інтимним містом, думка про яке пронизує чи не всі розділи, є рідний улюблений Львів як зразок європейського, так і українського міста» (Гуца, 2016: 180). Промовистими є слова звернення до інших європейських народів сучасного митця: «Ми зробимо – сподіваюся, з вашою допомогою – безліч кроків до взаємного зближення, щоб денонсувати той

«санітарний кордон», котрий нині ділить одну Європу від іншої» (Андрухович, 2016: 371).

Специфічно підкреслює поліетнічну, багатокультурну, неосажну й неоднорідну у всіх своїх проявах загалом сутність Львова Ю. Андрухович в оповіді «Місто-фантазм», де розкриває задум імовірного фантастичного роману про місто: «Герой пускатиметься у безкінечно довгий нічний лабіринт... (згадаймо А. Ангаровича, що протягом усього літературного часу роману блукає перехрестями Львова) [...] Переходячи з одного кварталу до іншого, герой насправді мандруватиме багатьма країнами... [...] Йому доведеться спілкуватися з рослинами і тваринами, а для цього опанувати п'ять-шість десятків мов» (Андрухович, 2016: 263).

Висновки. Отже, дослідження топосу Львова в текстах українських письменників розширює урбаністичний дискурс в історичному зрізі.

Львів – це місто, до якого письменники виявляють особливий інтерес. У Франка урбаністичний простір тяжіє до психологізації і представлений через відчуття і почуття його героїв, в Андруховича місто – величезний географічний простір і живий організм, що сам творить історію. Незважаючи на різні часові виміри, в яких жили митці, їхній світогляд і письменницький досвід, вони змальовують Львів як європейське місто, яке має вагомий роль в історії України, Польщі та Східної Європи загалом. Феномен унікальності міста письменники бачать в синтезі багатьох культур, що співіснують в його урбаністичному просторі. Образ Львова проєктується крізь призму минулого і сучасного, у тісному взаємозв'язку поколінь. Дослідження урбаністичного простору в текстах митців різних поколінь дозволяє зрозуміти минуле і, синтезувавши його, творити сучасне й проєктувати майбутнє.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрухович Ю. І. Диявол ховається в сирі. Київ : Критика, 2007. 318 с.
2. Андрухович Ю. І. Лексикон інтимних міст. Довільний посібник з геопоетики та космополітики. Вид. 3-тє, переробл. і доповн. Чернівці : Meridian Czernowitz, 2016. 434 с.
3. «БУ-БА-БУ» (Ю. Андрухович, О. Ірванець, В. Неборак) : Вибрані твори : Поезія, проза, есеїстика / Упорядк. В. В. Габор. Львів : Піраміда, 2007. 392 с.
4. Войтків О. М. Художня концепція героя в романі Івана Франка «Лель і Полель» : дис. на здобуття наук. ступеня к. філол. н. : 10.01.01. Львів, 2018.
5. Горанська Т. В. Функції художнього пейзажу в романах Івана Франка «Для домашнього огнища» та «Основи суспільності». *Актуальні проблеми мовознавства та літературознавства : зб. наук. пр.* 2014. Вип. 1. С. 54-59.
6. Грушевський М. С. Твори : у 50 т. / гол. ред. П. С. Сохань. Львів : Світ, 2008. Т. 11. 752 с.
7. Гуца П. С. «Лексикон інтимних міст» Юрія Андруховича як своєрідне входження України в європейський контекст. *Філологічні студії. Одеський національний університет імені І. І. Мечникова.* 2016. Вип. 7. С. 179-185.
8. Матвеева Т. С. Урбаністичний простір в українському романному дискурсі другої половини ХІХ століття: символіка втілення. *Наукові записки ХНПУ ім. Г. С. Сковороди.* 2016. Вип. 2 (84). С. 70-86.
9. Нестелеєв М. А., Сьоміна А. А. «Божественний диявол»: образ жінки в польській повісті І. Франка. *Молодий вчений.* 2016. № 8 (35). С. 302-305.
10. Павличко С. Д. Дискурс модернізму в українській літературі : монографія. Київ : Либідь, 1997. 360 с.
11. Семіх К. Розвиток та модифікація теми міста в українській і турецькій літературах. *Studia Philologica (Філологічні студії) : зб. наук. пр.* 2017. № 9. С. 179-189.
12. Тодчук Н. Є. Простір міста у творі І. Франка «Для домашнього огнища»: деякі аспекти реалізації в романному хронотопі. *Проблеми славістики.* 2001. № 1. С. 54-62.
13. Франко І. Я. Зібрання творів : у 50 т. / гол. ред. Є. П. Кирилюк. Київ : Наукова думка, 1986. Т. 49. 810 с.
14. Франко І. Я. Зібрання творів : у 50 т. / гол. ред. Є. П. Кирилюк. Київ : Наукова думка, 1986. Т. 47. 764 с.
15. Франко І. Я. Зібрання творів : у 50 т. / гол. ред. Є. П. Кирилюк. Київ : Наукова думка, 1979. Т. 19. 500 с.
16. Франко І. Я. Зібрання творів : у 50 т. / гол. ред. Є. П. Кирилюк. Київ : Наукова думка, 1979. Т. 17. 502 с.

REFERENCES

1. Andrukhovych Yu. I. (2007) *Dyavol khovaietsia v syri* [The devil hides in cheese]. Kyiv: Krytyka. 318 p. [in Ukrainian].
2. Andrukhovych Yu. I. (2016) *Leksykon intymnykh mist. Dovolnyi posibnyk z heopoetyky ta kosmopolitky* [The lexicon of intimate cities. Arbitrary guidance on geo-poetics and cosmopolitics]. 3rd re. Chernivtsi: Meridian Czernowitz. 434 p. [in Ukrainian].
3. Gabor V. V. (compiler) (2007) «BU-BA-BU» (Y. Andrukhovych, O. Irvanets, V. Neborak) : *Vybrani tvory : Poeziia, proza, eseistyka* [«BU-BA-BU» (Y. Andrukhovich, A. Irvanets, V. Neborak): Selected compositions: poetry, prose, essays]. Lviv: Piramida. 392 p. [in Ukrainian].
4. Voitkiv O. M. (2018) *Khudozhnia kontseptsiiia heroia v romani Ivana Franka «Lel i Polel»* [The artistic conception of the hero in the novel by Ivan Franko «Lel and Polel»]. Ph. D. Thesis, Lviv: Ivan Franko National University of Lviv. [in Ukrainian].

5. Horanska T. V. (2014) Funktsii khudozhnogo peizazhu v romanakh Ivana Franka «Dlia domashnoho ohnyshcha» ta «Osnovy suspilnosti» [Functions of the artistic landscape in the novels by Ivan Franko «Lel and Polel», «Fundamentals of society»]. Aktualni problemy movoznavstva ta literaturoznavstva, issue 1, pp. 54-59. [in Ukrainian].
6. Hrushevskiy M. S. (2008) Tvory [Compositions]. P. S. Sokhan (Chief ed.). (Vol. 1-50; Vol. 11). Lviv: Svit. 752 p. [in Ukrainian].
7. Hushcha P. S. (2016) «Leksykon intymnykh mist» Yurii Andrukhovycha yak svoieridne vkhodzhennia Ukrainy v yevropeiskyi kontekst [«The lexicon of intimate cities» by Yuri Andrukhovich as a special entry of Ukraine into the European context]. Filolohichni studii. Odeskyi natsionalnyi universytet imeni I. I. Mechnykova, issue 7, pp. 179-185. [in Ukrainian].
8. Matvieieva T. S. (2016) Urbanistychnyi prostir v ukrainskomu romannomu dyskursi druhoi polovyny XIX stolittia: symbolika vtilennia [Urban space in the Ukrainian novelistic discourse of the second half of the 19th century: symbolic realization]. Naukovi zapysky KhNPU im. H. S. Skovorody, issue 2 (84), pp. 70-86. [in Ukrainian].
9. Nestelieiev M. A., Somina A. A. (2016) «Bozhestvennyi dyiavol»: obraz zhinky v polskii povisti I. Franka [«The divine devil»: the image of a woman in the Polish novel by I. Franco]. Molodyi vchenyi, no. 8 (35), pp. 302-305. [in Ukrainian].
10. Pavlychko S. D. (1997) Dyskurs modernizmu v ukrainskii literaturi [The discourse of modernism in Ukrainian literature]. Kyiv: Lybid. 360 p. [in Ukrainian].
11. Semikh K. (2017) Rozvytok ta modyfikatsiia temy mista v ukrainskii i turetskii literaturakh [Development and modification of the urban theme in Ukrainian and Turkish literature]. Filolohichni studii, no. 9, pp. 179-189. [in Ukrainian].
12. Todchuk N. Ye. (2001) Prostir mista u tvoriv I. Franka «Dlia domashnoho ohnyshcha»: deiaki aspekty realizatsii v romannomu khronotopi [Urban space in the novel by I. Franko «For the hearth»: the implementation of some aspects in the chronotope of the novel]. Problemy slavistyky, no 1, pp. 54-62. [in Ukrainian].
13. Franko I. Ya. (1986) Zibrannia tvoriv [Collected compositions]. Ye. P. Kyryliuk (Chief ed.). (Vol. 1-50; Vol. 49). Kyiv: Naukova dumka. 810 p. [in Ukrainian].
14. Franko I. Ya. (1986) Zibrannia tvoriv [Collected compositions]. Ye. P. Kyryliuk (Chief ed.). (Vol. 1-50; Vol. 47). Kyiv: Naukova dumka. 764 p. [in Ukrainian].
15. Franko I. Ya. (1979) Zibrannia tvoriv [Collected compositions]. Ye. P. Kyryliuk (Chief ed.). (Vol. 1-50; Vol. 19). Kyiv: Naukova dumka. 500 p. [in Ukrainian].
16. Franko I. Ya. (1979) Zibrannia tvoriv [Collected compositions]. Ye. P. Kyryliuk (Chief ed.). (Vol. 1-50; Vol. 17). Kyiv: Naukova dumka. 502 p. [in Ukrainian].